

Presentasjon av dr.avhandlinger

Kandidat: Ida Tolgensbakk

Tittel: *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svenske arbeidsmigranternes nærvær i Oslo*

Sted: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo

Disputas: 6. mars 2015

Ida Tolgensbakk

Ida.tolgensbakk@ikos.uio.no

På begynnelsen av 2000-tallet ble et nytt kapittel innledet i den mangslungne historien om migrasjon innad i Norden. På kort tid gikk svenske migranter fra å være en ganske ubetydelig minoritet til å bli Norges nest største innvandrerguppe. I avhandlingen, som fikk tittelen *Partysvensker; GO HARD! En narratologisk studie av unge svenske arbeidsmigranternes nærvær i Oslo*, har jeg sett nærmere på noen sider ved denne gruppas liv i Norge og møtet med det norske. Kunnskapsobjektet i avhandlingen har like mye vært 'norsker' og norskhet, som svensker og svenskhet – men aller mest kontaktflatene imellom dem. Undersøkelsen bygger på semi-strukturerte livløpsintervjuer med unge svensker som jobber eller har jobbet i Oslo, materiale hentet fra en Facebook-gruppe som brukes mye av unge svensker i Oslo, og sist men ikke minst mediene og populærkulturens skildringer av de unge svenskene.

Det fellesnordiske arbeidsmarkedet vi har i dag bygger på over femti års tålmodig politisk arbeid. Fra 1952 har det vært passfrihet i de nordiske landene, fra 1958

passunion, og man har ikke engang latt seg stoppe av at noen av de nordiske landene gikk inn i EU. Grunnideen har vært et ønske om likebehandling av nordiske borgere. Fra 1982 har det ikke vært nødvendig med arbeidstillatelse for nordiske borgere som har ønsket å arbeide i et annet nordisk land, og man har krav på likeverdige sosiale goder. Da den svenske kronen ble devaluert i 1992, ga det ekstra fart i det Anders Gustavsson og andre har kalt den nye norske handelsinvasjonen av Sverige. Et forholdsvis tynt befolket Vest-Sverige har måttet forholde seg til stadig flere norskeide kjøpesentre på svensk side av grensen. Samtidig ble det stadig mer attraktivt for svensker å arbeide i Norge, siden lønnsforskjellene mellom de to landene ble større enn tidligere.

De svenske arbeidstakerne som kom til Norge på nittitallet var stort sett voksne folk – det kunne for eksempel være sykepleiere som var fri til å tilbringe annenhver uke i Norge fordi barna hadde forlatt redet. Men fram mot år 2000 begynte antallet svensker i Norge å øke voldsomt, og gruppa endret seg. Nå kom også yngre svensker, mange av dem ufaglærte. Utviklingen har sammenheng med økende arbeidsledighet i Sverige, som særlig har rammet de unge – i 2007 var andelen ungdommer som gikk arbeidsledige i Sverige blant de høyeste innen OECD. Sommeren 2014 var arbeidsledigheten målt i prosent av arbeidsstyrken lavest i Norden i Norge (3,3), mens den er høyest i Norden i Sverige (7,9).

Med folkeregistrerte svenskfødte og pendlere lagt sammen er det i dag nesten 65 000 svenske migranter i Norge. I tillegg må man regne med sesongarbeidere av

forskjellige slag – kan hende er det i dag så mange som 80 000 til 100 000 svensker i Norge i løpet av et år. Svært mange er bosatt i Oslo: I 2013 bodde 34 prosent av de sysselsatte svenskene i hovedstaden (mot bare 12 prosent av den norske befolkningen totalt). Gruppen er etter min mening interessant både fordi det er første gang på hundre år at svensker er en så stor minoritet i Norge, og dessuten fordi 'norsker' i mitt materiale (både historisk og i dag) ser ut til å ha et så nært forhold, på godt og vondt, til sine naboer.

I det første analysekapittelet i avhandlingen ser jeg på tidligere tiders svenske migranter til Norge, hvordan de ble mottatt og hvordan de huskes. Begynnelsen på den fortellingen er svenskemantallene fra tidlig 1700-tall, men de virkelige store migrasjonene fra Sverige til Norge kom på slutten av 1800-tallet. Det var både høyt ettertrakta fagfolk innen industrien og helt desperate fattigfolk som kom – svensker fantes rundt 1900 i alle slags sosiale lag og yrkesgrupper i Norge. Imidlertid er det nesten bare de såkalte rallerne som har satt særlig spor etter seg i folkeminnet, selv om de i tall ikke var spesielt mange.

Interessant nok har de unge svenskene i Oslo i dag mye til felles – i hvert fall overflatisk sett – med de unge svenskene som kom til den norske hovedstaden for litt over hundre år siden. Svenskene var unge den gang som nå, og de kom fra den svenske landsbygda, særlig i sørvest. De kom fordi det var arbeid å få i nabolandet, og fordi lønningene i Norge var mye større enn det de hadde mulighet til å få på hjemstedene sine. Den gang som nå var de dels velkomne og dels omstridte.

En hørbar minoritet

I analysekapittelet som har fått navnet 'Synlig/usynlig', peker jeg på at en viktig

side ved tilstedeværelsen av svenske migranter i Norge i dag er at de oppfattes som relativt like majoriteten. Det antas at de svenske migrantene likner på 'norsker' visuelt, kulturelt, politisk, sosialt og så videre. Denne likheten er ikke uten betydning – likhet er et viktig ideal i Norge, og som blant andre Marianne Gullestad har påpekt, er det i mange sammenhenger slik at man forutsettes å være like for å kunne være likeverdige. Både 'norsker' og svensker i mitt materiale beskriver denne likheten som forenkende. Det ser ut til at den forestilte og opplevde likheten fører til en form for usynlighet, altså at migrantene får oppleve det privilegiet det er å bytte plass, geografisk, uten å helt umiddelbart oppleves som forurensende eller upassende. De kan 'gli inn', og de slipper til en viss grad å forholde seg til posisjonen som migrant, en posisjon som oftest fører til at man enten blir betraktet som gjest, eller som inntrenger. De unge svenskene jeg har undersøkt får for eksempel lov til å snakke svensk og å skrive svensk i offentligheten – det kreves sjelden av dem, verken sosialt eller formelt, at de skal lære seg norsk.

Likevel er ikke migrasjonen fra Sverige til Norge så uproblematisk som man kanskje i utgangspunktet skulle tro, eller så uproblematisk som de unge svenskene forteller at de forestilte seg. Også de unge svenskene får føle på det for de fleste migranter så velkjente fenomenet at man stadig, selv etter lang tid, skiller seg i alle fall *litt* ut. For de unge svenskene dreier det seg først og fremst om at folk legger merke til at de er svenske når de åpner munnen og snakker. Det er dette jeg mener når jeg refererer til de unge svenskene som en *hørbar* minoritet. De er ikke en visuelt synlig minoritet, de er hørbare. Når 'norsker' hører svensk tale, er de gjerne raskt ute med å kommentere, «Oi, er du svensk? Hvor i Sverige kommer du fra, da?». De unge

svenskene jeg har snakket med og observert på Facebook-gruppa utsettes altså for det som gjerne kalles *The 'What are you?' encounter*. I norsk sammenheng kunne man kanskje kalle det *Hvor kommer du fra-møtet*. Et tilsynelatende uskyldig spørsmål, som i de unge svenskenes tilfelle av og til oppleves som hyggelig, andre ganger, når det stadig gjentas, i stadig nye sosiale situasjoner, som virkelig utmattende.

Partysvenskene

Det ble tidlig i prosjektet mitt tydelig at humor har en viktig plass i norsk-svenske relasjoner, og det tredje kapittelet i avhandlingen har fått navnet 'En spøkefull relasjon'. I dette kapittelet diskuterer jeg blant annet begrepet 'partysvenske', som oppsto i mai 2008, i form av et veggslagord i Sankt Olavs gate i Oslo sentrum som proklamerte 'PARTYSVENSKER; GO HOME!'. Fra denne enkle ytringen spredte det seg til populærkulturen og til massemedia. Begrepet er i seg selv humoristisk, men det er også klart negativt ladet. Jeg trekker opp noen mulige grunner til at den humoristiske omgangsformen som partysvenskebegrepet, og stereotypiene som har dannet seg rundt det, er sosialt mulig i Norge.

Antropologen Radcliffe-Browns begrep 'spøkefulle relasjoner', altså ritualiserte humoristiske omgangsformer som ofte kommer til uttrykk i form av en sosialt akseptert respektløshet, kan kanskje være en relevant inngang til å forstå den norsk-svenske humoren. I avhandlingen argumenterer jeg for at det sannsynligvis vil være mer fruktbart i denne sammenhengen å benytte folkloristen Elliott Orings liknende begrep 'dyadiske tradisjoner'. Uansett er det klart at det ofte er det forestilt nære forholdet (og likheten) mellom de to nasjonene som angis som bakgrunn for hvorfor man synes den til tider gode

ertingen er akseptabel. Det er åpenbart at det er kulturelt tillatt i Norge å gjøre narr av svensker i en helt annen grad enn det er med andre minoritetsgrupper.

Det er ikke unison enighet blant de unge svenskene selv hvordan de skal forholde seg til denne humoren. Mens noen synes det er helt OK, er det andre som oppfatter morsomhetene som svært nedsettende og ubehagelige. Uansett er det vanskelig å protestere mot humor. I Norden i dag, som mange andre steder og tider, blir folk som protesterer mot morsomheter gjerne gjenstand for mer latter. Derfor har de få protestene som har kommet, ofte fått form av humor. Et typisk eksempel er parodien av det opprinnelige slagordet, med endring av ordlyden fra det rasistiske «go home» til det selvironiske «go hard». Akkurat den varianten kom opp i en svenskdominert bygård i Brugata (se bildet), og fikk gi avhandlingen navn.

I det fjerde analysekapittelet har jeg sett på ett av de verktøyene de unge migrantene i Oslo bruker for i praksis å kunne leve

transnasjonalt, altså på tvers av og i to nasjoner og nasjonalstater. Å være migrant innebærer flere overganger mellom det hjemlige og det fremmede. Det innebærer oftest å skifte sosialt miljø og lære nye omgangsformer, skaffe nye bekjenskaper og finne ut av nye nettverk. For å undersøke denne mellomtilstanden har jeg valgt å se nærmere på ei Facebook-gruppe ved navn *Svenskar i Oslo* (SiO), ved hjelp av analyseverktøy som transnasjonalitet og nettverk. Gruppen har blitt viktig for visse deler av det svenske miljøet i Oslo, og den har vokst voldsomt de siste årene. Da jeg gjorde feltarbeid der, var det 13 000 medlemmer, og gruppa var til tider ekstremt aktiv.

De fleste av mine informanter kom til Norge gjennom en eller annen form for det man vil kalle kjedemigrasjon. En av mine informanter kom til Oslo fordi hennes nye (svenske) kjæreste allerede bodde der. En annen dro for å bo sammen med broren sin. Mange hadde allerede jobber som ventet på dem i Oslo da de kom, ofte på grunn av kontakter de hadde i det svenske Oslo-miljøet. Informanten som fikk pseudonymet Lena beskriver det slik i samtale med meg:

jag har ju blitt så gammal
så att jag känner dom som driver ställena
och det är ju
varje vår så ringer dom och frågar
'har du nån bra servitör på lager?'
'ja'
och så är det alltid nån lillebrorsas
min lillebrors kompis som vill åka till
Norge
och det är liksom
och det känns också
jag vet inte hur många jag har förmedlat in
i jobb
och det känns ju bra för mej också på nått
sjukt sätt

det känns ju som att man
räddar nån från misär
så jag tror det blir nån sån rörelse nästan
där folk hjälper varandra
och håller utkik
och letar rum åt varandra

Beslutningen om å migrere er altså sjelden kun et utslag av økonomiske vurderinger, men formes også av personlige kontakter, og dette er tydelig når man går Facebook-gruppa nært inn på livet. Gruppen brukes til formidling av både jobber og bosteder. Når man har kommet til Norge, blir gruppa et sted å diskutere alle de små og store praktiske problemene man har som migrant. Den brukes også til kjøp og salg av alt fra brukt innbo til frisørtjenester og smuglervarer. Sist men ikke minst er Facebook-gruppa et sted for sosialisering, prat og moro. Sosiale nettverkssteder fungerer vanligvis først og fremst for å støtte opp under allerede eksisterende sosiale relasjoner. Gruppen jeg har sett på er et eksempel på hvordan nasjonal identitet iscenesettes på internett, men også på hvordan nasjonal identitet på nett iblant kan fungere som et samlende element for å bygge helt nye fellesskaper.

Det siste analysekapittelet bruker jeg til å gå litt tettere inn på enkeltmenneskene i materialet mitt, på de livsløpsintervjuene jeg har gjort. De unge svenskene jeg har snakket med og observert på SiO, har i sine fortellinger stort sett valgt å identifisere seg med stereotypien om dem selv som unge mennesker på jakt etter nye erfaringer og nye eventyr, selvstendige og i ferd med å realisere seg selv og sitt potensial. De har valgt bort skildringer av seg selv som ofre eller som trengende, og jeg finner i mitt materiale få henvisninger til for eksempel gresk eller spansk ungdoms opplevelse av arbeidsledighet. Selv om det åpenbart er en dyster økonomisk bakgrunn som ligger bak

flyttingen til Norge, er det lite politisk lada fortellinger i materialet mitt. I stedet legger de unge svenskene vekt på en fellesnordisk idé om tjuårsalderen som en tid for utforsking og nye opplevelser. De er på vei mot den mer stabile statusen som voksne, men ser ut til å gjerne ville utsette den en stund til. Usikkerhet og vanskeligheter tolkes (foreløpig?) i en optimistisk tone.

Likhet og latter – oppsummering

I avhandlingen undersøker jeg norske og svenske fortellinger om og av unge svenske migranter i Oslo. Temaet ses i lys av humorteori, i lys av hvithetsstudier, i lys av forskning på transnasjonalitet og i lys av forskning på ungdomstid som kulturell konstruksjon. Kort fortalt konkluderer avhandlingen med at de unge svenskene møtes med en forventning om likhet og en forventning om latter.

Likheten tas for gitt i utallige sammenhenger, og den har en virkning. De unge svenske arbeidsmigranterne framstår i fortellingene som ønskede og populære innvandrere, og de plasseres høyt opp i det uuttalte hierarkiet av minoritetsgrupper i Norge. De regnes som 'bedre' på et utall måter, underforstått bedre enn flyktninger, innvandrere fra den såkalte tredje verden, østeuropeiske arbeidsinnvandrere og så videre. Ikke minst er de unge svenskene

status som hvite udiskutabel. På den andre siden er flere annerledesgjøringsprosesser i spill overfor de unge migrantene, og disse får særlig uttrykk i form av latterliggjøring. Jeg mener at jeg har vist at også en ressurssterk gruppe utsettes for andregjøring. I tilfellet svenske migranter i Oslo ser denne andregjøringen ut til å i stor grad skje gjennom humor. Noen ganger er den vennligsinnet, andre ganger ikke. Den kan oppleves som aggressiv eller kjærlig. Svensker og 'norsker' ser ut til å være overrasket over hverandres forskjellighet, hverandres små ulikheter. De markeres i smått og i stort, men de unge svenskene ser tross alt ut til å bli gitt mye slingringsrom for å finne sin egen plass i det norske.

De unge svenskene befinner seg i en ambivalent posisjon i Norge. De er åpenbart ønsket, men også utnyttet og latterliggjort. De er hvite, i underklassejobber. De er mobile, men stiller ikke nødvendigvis økonomisk sterkt. Ikke minst er de selv ambivalente i kraft av å være unge, og med en uklar idé om hvor veien går videre. Det har vært en stor glede for meg å følge de unge svenskene i Oslo de siste årene, og jeg håper denne avhandlingen kan inspirere andre til å forske på denne nære, kortreiste – og utrolig fascinerende – migrasjonen. Partysvensker; GO HARD!